

Konya'da Kan Transfüzyonları Konusunda  
Halkın Bilgi, Tutum ve Davranışları

Dr. Selma ÇİVİ\* Dr. Zafer BUDAK\*\*

ÖZET

Kan verme olayında tek ve esas kaynak insandır. Kan veren kişilerle ilgili faktörlerin iyi değerlendirilmesi, kanın devamlı ve taze biçimde elde edilmesi için zorunludur. Konya'da yapılan bu çalışmada bir kişinin diğer bir kişiye kan verme isteği gençlerde ve erkeklerde önemli ölçüde fazla bulundu. Ayrıca kişilerin eğitim düzeyleri istemli kan vermeyi etkilemekte idi. Deneyimli kişilerde bu sosyal olaya katılım davranışı daha fazla idi ( $p < 0.01$ ).

SUMMARY

The Effects of Knowledge, Behaviour and Experience  
of Person on Blood Transfusion in Konya.

The human being is the one and only source of blood in transfusion. For the continuous supply of fresh blood the factors related with the donors must be evaluated carefully.

In the study, performed in Konya, showed that a desire to give blood to another person was significantly high in young and male individuals. Additionally, there was a close relation

---

\* : S.Ü.Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Öğ. Üy. Prof. Dr.

\*\* : S.Ü. Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

---

between the educational level of donors and their voluntary action to give blood. Also, experienced donors participation to blood donation more than once was significantly higher (p < 0.01).

## GİRİŞ

Kan, kalb-damar sistemi içinde dolaşan, kan hücreleri ve plazmadan oluşmuş visköz bir sıvıdır. Kanın % 38-42'sini hücreler, geri kalanını plazma oluşturur. Kan hücrelerinin % 99'unu oluşturan eritrositler oksijeni dokulara taşımakla ve dokularda oluşan karbondioksiti vücuttan atmakla görevlidirler. Eritrosit membranında bulunan antijen niteliğindeki yapılara kan grubu adı verilir. A,B,O, Rh gibi kan transfüzyonunda önem taşıyan kan grupları dışında 30'dan fazla sayıda kan grubu vardır. Kan hücrelerinden lökositler, bağışıklık mekanizmasından sorumlu olup, kansere ve mikroorganizmalara karşı savunucu rol üstlenirler. Kan hücrelerinden trombositlerin esas görevleri kanamayı durdurmaktır.

Bu hücreler dışındaki sıvı kısma plazma adı verilir. Plazmanın % 7'si protein, % 93'ü sudur. Protein kısmında % 4.5 oranında albumin, % 2.3 oranında globulin, % 0.3 oranında fibrinojen bulunur (1).

Kan, kırmızı kemik iliğinde yapılır. Erginlerde kg başına günde 2.5 milyon eritrosit, 2.5 milyon trombosit ve 1 milyon parçalı hücre yapılmaktadır. Ana hücreler bölünüp çoğaldıktan sonra olgunlaşarak kan dolaşımına çıkarlar. Yapım hızı ihtiyaca göre değişir. Doğumdan önce karaciğer ve dalak eritrosit yapımından sorumludur (2). Eritrositler dolaşımda 120 gün yaşarlar ve ömürleri bittiğinde dalak ve karaciğer tarafından dolaşımdan uzaklaştırılır. Dolaşımdan uzaklaşan hücrelerin yerine derhal yenisi konur. Kemik iliği yapım potansiyelini

8-10 kat arttırabilir. Bu nedenle kan bağışı ile vücuttan eksilen kan birkaç gün içinde yerine konur. 20 yaşından sonra kırmızı iliğin eksilmesi ile yerini yağ hücreleri almaya başlar. Düzenli aralıklarla kan bağışlamak, kemik iliğinde kan yapımını canlı tutar ve yağlanmayı önler. 18-65 yaş arasındaki sağlıklı her insan, her üç ayda bir kan bağışlayabilir.

Kan verecek kişilerin sistolik kan basınçları 90-180 mmHg diastolik kan basınçları 50-100 mmHg, nabız 50-100 /dak., vücut ağırlığı en az 50 kg kan hemoglobin düzeyi % 13.5 gm ve daha fazla, hematokrit düzeyi % 38'den az olmamalıdır. HBsAg virus taşıyıcısı olanlar, diabetes mellitusu, edinsel immun yetmezliği, kanseri, kalb hastalığı, kronik akciğer hastalığı, astımı, orak hücreli anemisi, glukoz 7 fosfat dehidrogenaz eksikliği ve penisilin allerjisi olanlar kan veremezler. Sıtma brusella, hepatit geçirenler sıra ile 3,2 ve 1 sene, kuduz aşısı veya serumu alanlar 1 sene, kan alanlar 6 ay süre ile kan veremezler (3).

#### MATERYAL ve METOD

Konya'da Merkez Sağlık Ocaklarından 3'ünde ve S.Ü.Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Eğitim-Araştırma bölgesi olan Apa Sağlık Merkezi'nde 4 kasım 1988'de Kan Haftası içinde 18 yaş üzeri kadın ve erkeklerde halkımızın kan verme konusundaki bilgi, tutum ve davranışını değerlendirmek amacı ile tanımlayıcı ve analitik tipte kesitsel bir araştırma yapıldı. 18 yaş ve üzeri kadın ve erkeklerden ev-ev dolaşılarak anket yöntemi ile toplanan bilgiler yüzde ve khi-kare ile değerlendirildi. Anket soruları kan alıp-verme işlemine etkisi olabileceği düşünülen faktörler dikkate alınarak düzenlendi. Kişilerin yaş, cins, eğitim özellikleri tanımlayıcı bilgiler olarak, kan grubunu ve kanın ne amaçla alınıp-verildiğini bilme soruları halkın bilgisini ölçmek için, I. derece yakınlarına (Ana-baba, eş,

çocuklar) ve herhangi bir kişiye kan vermek isteyip istemediği soruları "tutum"u ölçmek için, daha önce kan alıp-verme deneyimi "davranış" soruları olarak soruldu. Ayrıca, kan ihtiyacının nasıl haber verilmesini istedikleri sorularak hizmete yönelik bilgi elde edildi.

### BULGULAR

Ankete katılan 446 kişiden 377'si (%84.5) 50 yaşından genç, 69'u (%15.4) 50 ve daha ileri yaşta idiler. 221'i (% 49.6) kadın, 225'i (%50.4) erkekti. 73 kişi (%16.3) okur-yazar değildi, 47'si (%10.5) okur-yazardı. 136'sı (%30.5) ilkokulu bitirmiş, 190'ı ise (% 42.6) orta ve lise bitirmişti. Kan verme konusunda bilgi düzeyi şöyle idi; 221 kişi (% 47.3) kan gruplarını biliyordu. Kan grubunu bilme kadınlarda 60 kişi (% 27.1), erkeklerde 61 kişi (% 27.9) idi 263 kişi (%58.8) kanın hayat kurtarmak amacı ile, 111 kişi de (% 25.5) hastalıkların teşhisi için kan alınıp-verildiğini ifade etti. % 0.4 oranında ticari amaçlarla, % 0.4 oranında sağlıklı yaşamın bir gereği olarak kan verildiğini belirttiler. Tutum sorularına şu yanıtlar alındı. 426 kişi (% 95.5) I. derece yakınlarına kan verebileceğini, 20 kişi (% 4.5) korku, yaşlılık güçsüzlük nedenleri ile kan veremeyeceğini ifade ettiler. 349 kişi (% 78.2) herhangi bir kişiye kan vermek istemekte idi. 97 kişi (% 21.8) kanın verileceği kişiyi tanımadıkları, korku, güçsüzlük, hastalık, kendisine hastalık bulaşma korkusu, kanı alacak kişinin müslüman olmayışından endişe duyma gibi nedenlerle herhangi bir kişiye kan vermek istemediklerini belirttiler. Kan verme konusundaki "davranış" sorularından "Hiç kan aldınız mı?" sorusuna 24 kişi (% 5.4) evet yanıtı verdi. "Hiç kan verdiniz mi?" sorusuna 90 kişi (% 20.1) evet yanıtı verdi.

Hizmetin geliştirilmesine yönelik olarak sorulan "Kan ihtiyacının size nasıl ulaştırılmasını istersiniz ?" sorusuna 275 kişi (%61.6) televizyon, telefon, telsiz, radyo gibi en hızlı iletişim araçları ile, 52 kişi (%11.6) belediye, muhtarlık ve camilerden hoparlör aracılığı ile bildirilmesini istemektedir. 58 kişi (% 13.0) kan ihtiyacının haber verilmesinden sonra kendilerine araç gönderilmesini istemektedir. Ankete katılan bu bireyler kan verme sırasında ilgililerin ehliyetli ve ilgili olmasını arzu etmektedirler.

Kişilerin yaşlarının artması ile kan gruplarını bilme arasında önemli ilişki bulundu,  $\chi^2$ : 43.6,  $p < 0.01$  idi. 50 yaşından genç olanlarda kan grubunu bilme önemli ölçüde fazla idi. Eğitim düzeyi ile kan grubunu bilme arasında önemli ilişki vardı,  $\chi^2=196.8$  ve  $p < 0.01$  idi. Özellikle ortaokul ve üzeri bir okul eğitiminde kan grubunu bilme artmakta idi.

Daha önce kan verenlerin % 77'si herhangi bir kişiye kan vermek istediğini ifade etmiştir. Kan vermek istemeyen 97 kişiden 21'i askerlik eğitimleri sırasında kan vermiştir.

### TARTIŞMA ve SONUÇ

Kan verme olayında tek kaynak insandır. Bu nedenle insan kaynağının en iyi biçimde kullanılması gerekir. İnsanları kan vermeye hazır hale getirmek için kanın yararları, kanın yenilenme süresi gibi bilgiler örgün ve yaygın eğitim içinde verilmelidir.

Radyo konuşmaları, ilânlar, broşürler, konferanslar ve televizyon programları ile eğitim yapılmalıdır. Sağlık eğitimi zaman zaman yenilenerek kamu gündemde tutulmalıdır. Büyük toplumlardan çok miktarda kan alıp depolamak kanın değerinin azalmasına yol açar. Hastalar için kan arandığından ilk olarak yakın akraba, arkadaş ve sonra da gönüllüler düşünülmelidir.

Kan nakli ile uğraşan kan bankalarında nitelikli elâman bulunması, hizmeti verirken nazik, güleryüzlü olmayı ihmal etmemeleri önemlidir. Kan bankasına gelemeyecek olan kişilere araç gönderilerek bankaya gelmelerini temin etmek veya araçla beraber eleman göndererek kanı oldukları yerde almak hizmetin daha verimli olmasını sağlar.

Bu araştırmada, ortakokul ve üzeri eğitimi, cinsiyet ve geçirilmiş kan verme veya alma deneyimi, olayı en çok etkileyen faktörler olarak belirlenmiştir ( $p < 0.01$ ). Hizmeti etkileyen önemli bir faktör de hizmetin kişilere nasıl ulaştırılacağı olmuştur. Nitekim, bu araştırmada çalışmaya katılanların % 61.6' sı en hızlı iletişim araçları ile ve % 11.6'sı oturdukları yerlerdeki belediye, muhtarlık ve camilerden kan ihtiyacının duyurulmasını istemektedirler. Önemli bir konu da kan vermek için aracı olmayanlara veya kan merkezlerine gelemeyenlere araç gönderilmesi veya kanın buldukları yerde alınmasıdır. Yine araştırmamızda bireylerin % 13.0' ü kendilerine araç gönderilmesini istemektedir.

Halkımızın ana, baba, eş, kardeş gibi kan yakınlığı olan kişilere kolayca kan verdiği, aralarında kan birliği olmayan kişilere de % 80.0 oranında kan vermek istediği gözlemlendiğinden, devamlı taze kan bulma olayında en önemli ögenin insan kaynağının iyi kullanılması olduğu belirlenmiştir.

#### KAYNAKLAR

- 1- Nathan,Oski: Serum Proteins and Other Genetic Markers of the Blood. Hematology of Infancy and Childhood. W.B. Saunders Company, U.S.A. 1550-1552, 1987.
- 2- Nathan,Oski: Red Cell Transfusion. Hematology of Infancy and Childhood.W.B. Saunders Company,U.S.A.1583-1584,1987.
- 3- Kurtar,K.: Kan Transfüzyonu Paneli, 23-34, Kızılay Genel Başkanlığı, Ankara 1987.